

NOTES SOBRE L'ORDENAMENT LINGÜÍSTIC D'UNA CATALUNYA SOBIRANA. QUIN MODEL? QUIN PROCÉS?

Isidor Marí

Membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans

SUMARI: 1. Sobirania, llengua: decisions aïllades? – 2. El procés i les condicions de viabilitat del model idoni de plurilingüisme. – 2.1. La situació de partida. – 2.2. L'accés a la sobirania. – 2.3. La transició al nou marc constitucional de les llengües. – 3. Els conceptes jurídics del nou marc constitucional plurilingüe: implicacions pràctiques. – 3.1. El dilema: hi ha d'haver llengües oficials? Quines? – 3.2. L'oficialitat compartida amb el català. – 3.3. Una oficialitat reservada a les llengües originàries. – 4. El futur marc institucional i legislatiu de la política lingüística. – Referències. – *Resum – Resumén – Abstract.*

Al llarg dels darrers temps, el debat públic sobre el futur ordenament jurídic del plurilingüisme en una Catalunya sobirana ha estat clarament present.¹

Article rebut el 22/10/2014; acceptat el 20/01/2015.

Aquest text parteix d'una intervenció en la taula rodona "Quin hauria de ser el règim lingüístic si Catalunya tingués un estat propi?", que tingué lloc a l'Institut d'Estudis Autònoms el 27 de novembre de 2013.

1. Es pot trobar una síntesi d'aquest debat en els apartats referents a la llengua del llibre col·lectiu *Qüestions d'Estat. Reflexions per al país del futur*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Òmnium Cultural, 2014. L'autor es declara deutor dels debats que van donar lloc a aquesta publicació, en els quals va intervenir com a coordinador.

Una mostra molt completa dels debats que han tingut lloc a la premsa es pot trobar al blog de Montse Sendra (<https://diaridecampsl.wordpress.com/category/les-llengües-i-la-independencia/>), i més específicament als dos reculls titulats "Les llengües a la Catalunya independent: cronologia interactiva", 1 i 2, consultables respectivament a les url següents: <http://www.dipity.com/montsesendra/Cronologia-darticles-Llengua-i-independencia/> i <http://www.dipity.com/montsesendra/Les-llengües-a-la-Catalunya-independent-cronologia-interactiva-2/> [Consulta: 19 de gener de 2015].

Molt sovint, però, l'atenció de les aportacions a aquest debat s'ha centrat més aviat en l'opció que cadascú considera idònia –en el resultat final que cal aconseguir. Més rarament es pensa que hi ha un procés que cal seguir abans d'arribar a cap situació idònia –un procés evidentment complex, tant en la dimensió social com en la política, i no sols en l'estrictament jurídica.

En les nostres consideracions voldríem subratllar la necessitat de tenir en compte aquest procés, i de no fer abstracció de les condicions socials que permetran aconseguir un model satisfactori de pluralisme lingüístic.

En termes ideals, pot resultar còmode imaginar o pressuposar que ja s'ha arribat a un estatus de sobirania, des del qual es pot decidir sense condicionaments, amb una majoria clara, quin ordenament lingüístic es vol establir.

És possible també que aquest punt de vista s'adopti perquè permet expressar amb rotunditat quina és la posició personal o grupal que cadascú sosté: si la prioritat és deixar clar quin és el propi punt de vista, destacant, per exemple, que es vol un estatus màximament favorable per a la llengua catalana, resulta més simple prescindir dels condicionaments del procés. A vegades es fa evident que l'argumentació té sobretot la finalitat d'exhibir un punt de vista favorable al català sense cap concessió –amb independència que aquest punt de vista contribueixi o no a promoure una identificació social prou àmplia perquè l'ordenament lingüístic futur sigui el millor que es pot aconseguir. Hi ha posicions que tenen més interès per fer ostentació de les pròpies idees que per aconseguir que aquestes mateixes idees siguin socialment viables.

En el nostre plantejament, encara que puguem compartir unes aspiracions semblants en pro del català, donem la màxima importància a la gestió del procés que previsiblement conduirà a un marc de sobirania en què es pugui establir un ordenament satisfactori del plurilingüisme, partint de les condicions inicials i tenint en compte les etapes principals d'aquest procés.

Per més que sembli una obvietat, convé subratllar que l'establiment d'un model propi i idoni de plurilingüisme exigeix la consecució prèvia d'un estatus de sobirania, com a resultat d'una decisió democràtica majoritària de la societat catalana. En aquest cas, com en molts altres, a vegades es perd de vista que, en una societat democràtica, el canvi social és la condició prèvia d'un canvi jurídic: la llei és el resultat d'un procés polític, i no a l'inrevés (Corbeil, 1988).

1. Sobirania, llengua: decisions aïllades?

En el mateix sentit, també cal recordar que les decisions personals referents al futur model de plurilingüisme no es prenen al marge de la resta de condicions futures de convivència. Les persones –en siguin plenament conscients o no–, quan s'identifiquen amb una (o unes) llengües, i adopten un determinat repertori de competències i hàbits lingüístics, ho fan en estreta relació amb moltes altres opcions que es van acumulant i definint progressivament en uns moments determinats de la seva trajectòria vital (Pujolar *et al.* 2010, Marí 2012).

Un exemple recent pot ajudar a comprendre aquest conjunt d'identificacions que acompanyen les opcions lingüístiques. El 29 de setembre del 2013 hi hagué a les Balears la manifestació més gran de tota la història –més de cent mil persones, simultàniament a totes les illes– en defensa del model educatiu vigent, en què el català era la llengua vehicular predominant.²

Podem afirmar que va ser una manifestació en defensa de l'ensenyament en català, i és cert. Tanmateix, els participants en aquella mobilització no actuaven tan sols per la identificació amb la llengua catalana: manifestaven alhora –en proporcions diverses– la seva adhesió a un model educatiu de caràcter públic, que facilités la participació de les famílies en els consells escolars i la relació de confiança amb els equips docents, que proporcionés una educació satisfactòria en general als aprenents, que fos gestionada d'una manera autònoma i democràtica, sense ingerències autoritàries dels poders públics... Alguns deien que era una exigència de respecte pel compromís entre els ensenyants i les famílies, una qüestió de dignitat, en el fons.

Efectivament, les opcions lingüístiques de cadascú i dels diversos grups socials són decisions complexes, associades a molts altres factors. Els ciutadans no decidiran sobre la independència de Catalunya per un sol motiu –ni lingüístic, ni polític, ni social, ni econòmic... La decisió tindrà en compte tots aquests factors, i d'altres (Querol & Strubell 2009).

Ara bé: inversament, no es pot minimitzar la importància de la dimensió lingüística en els processos d'identificació. Les opcions lingüístiques tenen un paper central en la configuració dels sentits de pertinença a un grup o a una societat. Creure que la identificació amb un procés de sobirania es produirà tan sols per un altre factor,

2. Vegeu la informació sobre aquest procés de 2013 a la web de la Plataforma en Defensa de l'Escola Pública: <https://plataformaendefensadelescolapublica.wordpress.com/tag/crisi-setembre-2013/> [Consulta: 19 de gener de 2015].

aïllat de la llengua (l'econòmic, per exemple), és un reduccionisme igualment erroni.

Les nostres consideracions, per tant, se centraran en la llengua, però cal tenir en compte aquest joc complex de les fases del procés i dels factors indestriables que acompanyen les decisions lingüístiques.

2. El procés i les condicions de viabilitat del model idoni de plurilingüisme

Les dimensions que més influiran en la viabilitat del futur model de plurilingüisme –i que tractarem a continuació– són previsiblement les següents:

— La composició sociolingüística de la població, amb les tendències que s'hi observen i els factors que hi incideixen. El català és percebut encara com una llengua minoritària, quan més aviat cal considerar-la una llengua mitjana que tendeix a superar la minorització històrica que ha sofert.

— La gestió equitativa de la diversitat i la superació de les desigualtats. La població de Catalunya ha rebut contingents de població importants d'orígens molt diversos, i la correcció de les desigualtats socials és la condició de la convivència general.

— La idea de ciutadania que s'estableixi en el futur estat i la forma d'accedir-hi. El futur ordenament jurídic de Catalunya ha de superar la identificació abusiva que es fa actualment entre la ciutadania espanyola i la identitat nacional, amb implicacions culturals i lingüístiques hegemòniques per al castellà.

— L'adopció d'un enfocament universalista i no particularista en la consideració de la diversitat.³ Els principis que legitimin l'ordenament lingüístic de Catalunya s'han de fonamentar en criteris de justícia universals (Van Parijs 2011).

Pel que fa a les etapes del procés, caldrà que tinguem presents:

- La situació de partida.
- La forma d'arribar a la declaració de sobirania i la negociació posterior.
- El procés constituent que se segueixi a continuació.
- El marc institucional i jurídic de la futura política lingüística.

3. La Declaració Universal dels Drets Lingüístics (Barcelona, 1996) pot ser un bon referent en aquest sentit. El text és accessible en línia: <http://www.linguistic-declaration.org/>.

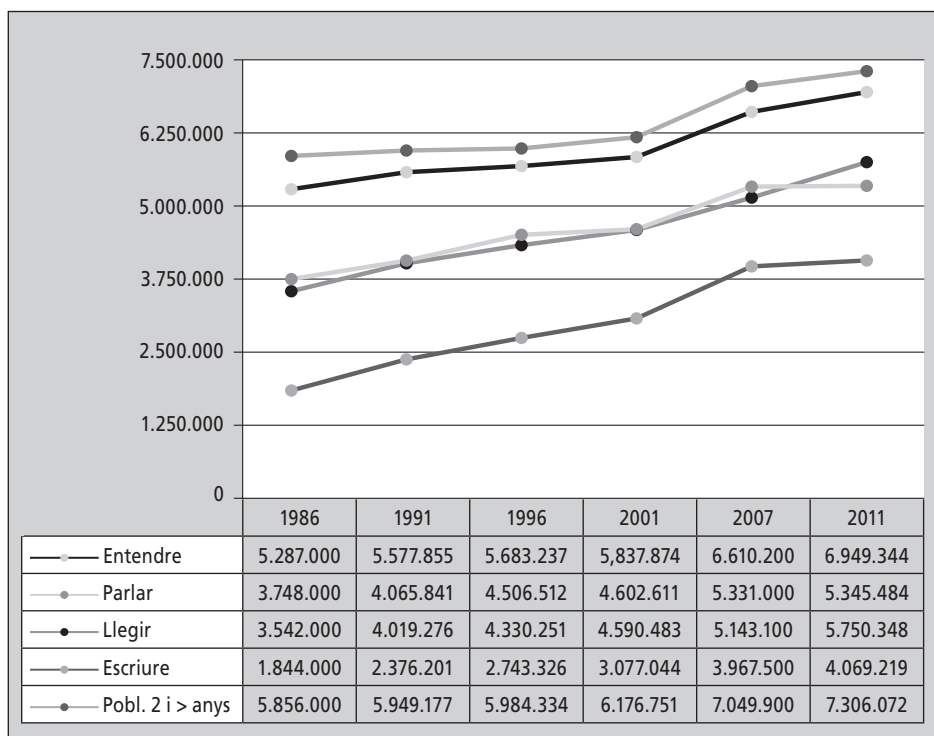
2.1. La situació de partida

A grans trets, la **situació sociolingüística** inicial es caracteritza per uns trets determinats que cal tenir presents:

— *El català és la llengua d'una comunitat de demografia mitjana (uns 10 milions de parlants).*

La població de Catalunya representa una proporció majoritària en el conjunt de la comunitat de llengua catalana: 7,5 milions sobre una població total de 13,6 milions, i 5,35 milions de parlants sobre el total d'uns 10 milions.⁴

Gràfic 7. Competències lingüístiques en català i població total a Catalunya. Període anys 1986-2011. Nombres absoluts.

Font: Elaboració pròpia (Idescat, 2013; Reixach, 1985).

4. Xarxa CRUSCAT, VII Informe sobre la situació de la llengua catalana (2013), Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana, 2014. Accessible en línia (octubre de 2014): <http://www.demolinguitica.cat/arxiu/web/informe/informe2013.pdf>.

Entre aquestes dades de coneixements lingüístics val la pena destacar que aproximadament tres quartes parts de la població declaren que saben parlar català, fet rellevant si es té en compte la proporció de població immigrada, de la qual tractem a continuació.

— *La societat de l'àrea de llengua catalana ha rebut una immigració elevada i molt diversa durant les darreres dècades.*

En el cas de Catalunya,⁵ la població que arriba procedent de l'estranger només en la dècada 2003-2013 és de més de 700.000 habitants. L'any 2012, d'acord amb les dades de l'IDESCAT, hi havia a Catalunya un 17,7% de ciutadans nascuts a l'estranger, i un 19,1% de nascuts en altres llocs d'Espanya.

— *El català, tanmateix, és una llengua que incorpora nous parlants.*

La gent que considera que el català és la seva llengua d'identificació personal representa un 7,5% més que la gent que el tenia com a llengua inicial.

— *La llengua catalana està capacitada per a totes les funcions.*

Malgrat les limitacions observables, en els darrers temps s'ha seguit un procés de desenvolupament creixent de les competències en llengua catalana i els mateixos recursos expressius i estilístics del català s'han expandit, tant en els llenguatges especialitzats com en la diversificació dels nous gèneres i registres de comunicació.

— *Persisteix el predomini social del castellà.*

Tot i això, encara ens trobem en un context de predomini social del castellà com a llengua inicial de la major part de la població, com a llengua intergrupala i com a llengua de mercat.

— *Hi ha desigualtats socials al costat de la diversitat lingüística.*

Hi ha desigualtats socials molt evidents entre els diferents grups lingüístics presents en la societat catalana. Això exigeix una política intercultural que abordi alhora el reconeixement de la diversitat i la

correcció de les desigualtats, a fi d'evitar que les diferències culturals siguin associables a les desigualtats de naturalesa social.

Si ens referim a la *situació jurídica* de partida, cal tenir en compte una sèrie de condicionaments:

— Durant les darreres dècades s'ha establert un règim de doble oficialitat entre el català (llengua oficial pròpia) i el castellà (oficial a tot l'estat). Més recentment s'ha establert també l'oficialitat de l'occità aranès.

— L'actuació dels poders estatals (i especialment la Sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de 2006) s'ha caracteritzat per una interposició constant, adversa a la primacia territorial del català com a llengua oficial pròpia, i fins i tot ha propiciat la subordinació del català en el seu propi àmbit territorial (el deure de coneixement no és predicable en termes equivalents per al català com per al castellà).

— Com a conseqüència d'aquesta actuació adversa dels òrgans estatals, hi ha una part de la legislació catalana decisiva per a l'ús de les llengües que no s'ha arribat a implantar plenament: el codi de consum, la llei d'acollida, la llei del cinema...

— Al mateix temps, no és perceptible l'existència d'un marc jurídic internacional que empari clarament els drets lingüístics i el dret d'autodeterminació, encara que aquest darrer sigui expressament proclamat per a tots els pobles a l'article 1 dels Pactes de 1966 de les Nacions Unides, ratificat per Espanya l'any 1977 (BOE núm. 103, de 30 d'abril de 1977, p. 9337 a 9343).

2.2. L'accés a la sobirania

En el moment de redactar aquest text no hi ha una perspectiva clara sobre el camí que pot obrir l'accés de Catalunya a la sobirania.⁶

— És pràcticament descartable la viabilitat d'una consulta acordada o consentida per les institucions estatals, i tampoc s'han concretat les alternatives que poden conduir a una declaració unilateral d'independència, un cop evidenciada la impossibilitat de negociar democràticament una consulta. Unes eleccions amb caràcter plebiscitari,

6. Durant el procés d'edició d'aquest text ha aparegut una publicació cabdal sobre aquestes qüestions: Consell Assessor per a la Transició Nacional, *Llibre blanc de la Transició Nacional de Catalunya: informes*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2014.

potser acompanyades d'una adhesió majoritària dels ajuntaments, després de les eleccions municipals del 2015 són possibilitats avui encara hipotètiques.

— En qualsevol cas, en l'accés a la sobirania hi haurà dos factors clau contraposats: d'una banda, la manifestació evident i clara d'una voluntat democràtica majoritària de la societat catalana; de l'altra, la nul·la receptivitat manifestada fins ara per part dels poders estatals. Només la legitimació creixent del primer factor (favorable) enfront del segon (advers) pot generar un estat de coses que forci l'accés a la sobirania. La influència de la comunitat internacional en aquest dilema pot ser decisiva.

— En un context així, la prefiguració del futur règim lingüístic pot tenir un paper significatiu en el decantament majoritari de la població a favor de la sobirania de Catalunya (si bé la dimensió lingüística no hi tindrà un pes exclusiu, com ja hem dit).

— Un factor important per a la identificació majoritària de la societat catalana amb les aspiracions de sobirania serà quin canvi representarà la independència respecte a la situació lingüística actual (entre el conjunt de canvis que comportarà la modificació de l'estatus polític). La prefiguració de la futura situació lingüística pot ser un argument rellevant en el debat públic, sobretot en el moment que adquireixi imminència l'expectativa de la sobirania. És obvi que l'expectativa d'un futur plurilingüe més favorable tindrà una notable influència, sigui quina sigui la llengua d'identificació de cadascú. La sobirania serà més o menys atractiva segons l'estatus que es prefiguri per a la llengua personal d'uns i altres.

2.3. La transició al nou marc constitucional de les llengües

Evidentment, el nou règim lingüístic no apareixerà *ex novo*, sinó que serà percebut com una transició des del règim actual, en què hi ha tres llengües oficials amb estatus no simètrics (sense oblidar que la llengua de signes catalana –LSC–, usada per una comunitat de sords signants més nombrosa que l'occità aranès, ha estat objecte de reconeixement especial per llei del Parlament de Catalunya des del 2010).

Es pot suposar (per més que no és del tot segur) que en una situació inicial de sobirania, mentre no canviés el marc jurídic actual, el català passaria a ser de manera efectiva la llengua oficial preferent, com a llengua pròpia, i el castellà hi podria tenir una oficialitat que implicaria els mateixos drets individuals que ara per als seus usua-

ris. L'oficialitat de l'occità aranès, no regulada específicament encara, podria consolidar també la seva primacia a l'Aran i el seu ús en les institucions generals de Catalunya (legislatives, executives i judicials).

En resum: la reinterpretació del marc jurídic actual sense modificar-lo seria potser la primera expressió del procés de transició cap al nou marc,⁷ que tothom hauria de percebre com un guany i no com un retrocés, o sia que hauria d'implicar millores substantives, com ara:

— El compromís institucional i social amb la plenitud d'ús de les llengües de les comunitats originàries o constitutives (català, occità aranès, LSC).

— El reconeixement especial del castellà per la llarga i extensa implantació social que té a Catalunya.

— La valoració positiva de totes les llengües presents en la societat catalana com a capital humà i com a recurs social.

— L'acomodació de l'espai públic a la diversitat lingüística i intercultural.

— El foment del plurilingüisme personal.

3. Els conceptes jurídics del nou marc constitucional plurilingüe: implicacions pràctiques⁸

Els conceptes jurídics en què es fonamenti el nou marc constitucional plurilingüe podrien ser relativament innovadors respecte als més usats en l'entorn europeu, i sobretot, no tenen per què ser estrictament continuistes respecte als del marc constitucional espanyol (que han estat interpretats forçadament a favor del castellà).

7. Aquest és substancialment el mateix punt de vista que sosté el *Llibre blanc de la Transició Nacional de Catalunya* a l'informe sobre *El procés constituent* (233-258), que també es refereix al règim provisional de l'ús de les llengües (apartat 3.7, 247-249). Aquest informe proposa que aquest règim lingüístic provisional s'inspiri en dos criteris: "d'una banda, atorgar al català la plenitud de reconeixement i ús en tots els àmbits; i d'una altra, mantenir la continuïtat d'usos del castellà". (247). És interessant la proposta que fa de "recuperar la qualificació de preferència que atorgava l'Estatut de 2006 al català en els usos lingüístics de les administracions catalanes (art. 6.1) i que va ser anul·lada per Tribunal Constitucional" (248). I afegeix: "L'aplicació d'aquests criteris implicaria adoptar mesures adequades almenys en l'àmbit de les administracions públiques (accés a la funció pública i usos lingüístics), de l'Administració de justícia (especialment en matèria de provisió de places i de procediments judicials) i de l'ensenyament" (258).

8. És significatiu que el *Llibre blanc de la Transició Nacional de Catalunya* no apunti propostes concretes sobre el futur règim constitucional de les llengües, que considera matèria d'una etapa posterior a la transició nacional.

En qualsevol cas, caldria que els nous conceptes en què es fonamenten el plurilingüisme siguin clars respecte a les implicacions pràctiques que se'n deriven. Com hem dit des del principi, els principis d'ordenació del plurilingüisme a Catalunya haurien de tenir una fonamentació universalista, i no particularista: el règim que s'estableixi a Catalunya s'ha de basar en principis de justícia aplicables de manera anàloga a qualsevol altre context del món.

En aquest sentit, la consideració especial del català com a llengua de Catalunya (s'anomeni o no llengua nacional) es justifica pel seu caràcter de llengua originària i patrimonial de la societat catalana, és a dir, la llengua específica de la comunitat constituïda en aquest lloc del món.

Aquesta és la raó que justifica que se li assigni l'ús institucional general i la condició de llengua pública comuna del nou estat, amb un sentit de reparació històrica de la marginació que l'ha afectat.

L'occità aranès és, anàlogament, la llengua d'una minoria nacional històrica, com a llengua originària de la comunitat de l'Aran. Aquest criteri justifica el seu ús en les institucions araneses i com a llengua comuna pública a l'Aran, a més del seu ús davant de les institucions generals de Catalunya, com ja hem apuntat (Parlament, executiu, òrgans judicials generals).

La llengua de signes catalana ha de merèixer igualment un reconeixement similar, com a llengua originària i específica d'una minoria autòctona que mereix una protecció especial.

El castellà, pel seu llarg arrelament i per la seva àmplia base social, és just que mantingui el tracte de disponibilitat (ús opcional) en la relació amb les entitats públiques i privades. Després veurem les consideracions que ha de merèixer el seu possible reconeixement oficial, que ha estat objecte de debats (Senz 2014).

La nova constitució pot fer referència també a l'adopció per llei de mesures d'acomodació lingüística per a altres llengües especialment presents en determinats sectors o àmbits territorials (en el marc d'una política intercultural molt més àmplia, de la qual ara no podem tractar, per més que serà indispensable en el futur de Catalunya).⁹

9. Són il·lustratius en aquest sentit els treballs del jurista quebequès José Woehrling sobre l'estatus de les minories lingüístiques en un futur Quebec independent: "Els drets de les minories: la qüestió lingüística i l'eventual accés del Quebec a la sobirania" (*Revista de Llengua i Dret*, 18, desembre de 1992) i "Document complementari" (*Revista de Llengua i Dret*, 37, setembre de 2002).

3.1. El dilema: hi ha d'haver llengües oficials? Quines?

En els debats públics sobre el futur règim jurídic de les llengües, la qüestió de l'oficialitat ha originat els debats més vius. Mirarem d'analitzar-la tenint en compte els arguments principals que s'han expressat entorn d'aquest aspecte del futur marc plurilingüe.

Com han apuntat alguns, seria possible prescindir en el futur marc constitucional de Catalunya del concepte de llengua oficial, però no podem ignorar que ara és vigent en el marc jurídic (cal valorar, doncs, com s'interpretaria que totes les llengües, o algunes, deixessin de ser oficials), i també és un concepte habitual en l'entorn polític europeu (en el règim de la mateixa Unió Europea, per exemple).

Si es manté, doncs, la qualificació d'oficialitat, caldrà decidir quines llengües són oficials i en quines condicions (com dèiem més amunt, no totes les oficialitats tenen actualment les mateixes implicacions pràctiques a Catalunya, i el mateix es podria dir de les oficialitats a la UE). En el cas que hi hagi llengües oficials en el futur règim jurídic, sembla que el català i l'occità aranès haurien de mantenir l'oficialitat més plena, com a llengües originàries i patrimonials de Catalunya.

La decisió que ha comportat i pot comportar més controvèrsia és la que es refereix a l'oficialitat futura del castellà: en quins termes es manté? Es considera que no ha de ser oficial?

Entenem que cadascuna de les opcions comporta compromisos addicionals, que no es poden ignorar.

3.2. L'oficialitat compartida amb el català

La continuïtat de l'oficialitat del castellà és vista com una amenaça potencial per bona part dels sectors socials sobiranistes, que consideren que és una concessió deguda a l'interès electoral dels partits majoritaris, i sobretot que pot afavorir la perpetuació del castellà com a llengua socialment hegemònica.

Consegüentment, els partidaris de mantenir algun grau d'oficialitat per al castellà en el futur règim lingüístic haurien d'estudiar i exposar clarament quines mesures s'adoptarien a fi d'assegurar que el català i l'occità aranès no es veurien desplaçats per l'hegemonia social o econòmica del castellà. Hi ha experiències diverses de països que, malgrat haver accedit a la independència, han vist retrocedir les respectives llengües autòctones enfront de les de l'Estat al qual abans estaven adscrits (Calvet 1974 i 2002²).

D'altra banda, no és fàcil justificar graus diferents d'oficialitat (s'ha parlat de cooficialitat o d'oficialitat asimètrica). Tanmateix, es pot concebre teòricament que hi hagi oficialitats no jerarquitzaes, però que donin lloc a funcions socials o implicacions pràctiques diferents, per raó de l'origen i la naturalesa del mateix reconeixement d'oficialitat. En realitat és el que ara hauria de succeir (si no fos per la interposició estatal) entre el català com a llengua oficial pròpia (basada en el principi de territorialitat) i el castellà com a llengua oficial de l'Estat (interpretable en termes de drets personals). Els partidaris d'una oficialitat compartida d'aquest tipus argumenten que, sense la interposició d'un Estat advers, aquest règim representaria menys amenaces per al català o l'occità aranès.

En qualsevol cas, caldria que aquesta visió optimista s'acompanyés amb una exposició detallada de mesures legislatives i de política sectorial que donessin garanties explícites d'aquesta interpretació favorable de les futures tendències sociolingüístiques. La mera suposició no és un argument prou convincent.

3.3. Una oficialitat reservada a les llengües originàries

L'experiència de les relacions històriques amb les institucions espanyoles fa pensar a bona part dels sectors partidaris de la independència que seria extremament arriscat que el castellà mantingués l'oficialitat: ho veuen com una espècie de cavall de Troia que comprometria la plena recuperació del català i de l'occità aranès.

En conseqüència, aquests sectors es decanten, en el cas que hi hagi llengües oficials en el futur ordenament constitucional, per assignar l'oficialitat únicament a les llengües originàries: català i occità (a part del reconeixement específic de la LSC).

Ara bé, per molt comprensibles que siguin els seus arguments, cal valorar que una opció com aquesta podria introduir un factor d'incertesa en el debat sobre l'accés a la sobirania entre els sectors que tenen el castellà com a llengua d'identificació. Òbviament, una opció així podria ser fàcilment instrumentalitzable pels sectors adversos a la sobirania. Obrir aquest debat abans de la consecució de la sobirania, sobretot, pot resultar un factor de divisió altament problemàtic.

Per tant, suposant que el castellà no mantingui l'oficialitat –en algun dels termes descrits anteriorment–, caldrà adoptar mesures informatives de gran abast perquè s'entengui que això no comporta cap retrocés significatiu en l'ús personal del castellà, a fi que aquest

no sigui un element de divisió en la consolidació d'una majoria social sobiranista.

Evidentment, també cal tenir en compte el principi de reciprocitat de tracte que seria exigible entre l'estatus del castellà en el futur estat català i l'estatus del català als territoris catalanoparlants que restessin dins d'Espanya. No tindria sentit que s'accentués la marginació del català en aquests territoris mentre a Catalunya es mantenia un estatus especialment favorable per al castellà.

Per molt breu que hagi estat la nostra valoració d'aquest dilema, és fàcil deduir que es tracta d'una de les qüestions que reclamaran més prudència, no sols als polítics, sinó a tots els agents socials. Alguns estudis recents indiquen que hi ha correlacions significatives entre la llengua personal de cadascú i la seva identificació amb la independència de Catalunya.¹⁰

4. El futur marc institucional i legislatiu de la política lingüística

Hem dit a l'inici d'aquest text que els canvis en el marc jurídic eren la conseqüència –i no la causa– de canvis sociopolítics més amplis, dels quals formen part indestriable. No seria lògic, doncs, que ens limitéssim en les nostres consideracions als aspectes estrictament jurídics en el seu sentit més general.

El marc constitucional del plurilingüisme serà forçosament esquemàtic. I ja hem dit que seran molt importants els debats públics que acompanyin el procés social que obri el camí a la sobirania en cadascuna de les fases previsible.

Els principis legitimadors del futur règim lingüístic s'han d'anar definint i han de ser assumits socialment al llarg del procés, per mitjà de les mesures informatives i participatives adients.

En el text de la futura Constitució, l'exposició de motius (o preàmbul) pot resumir els principis universalistes subjacents en l'articulat, i situar la gestió de la diversitat lingüística com a part d'un model de societat atractiu per a tothom, també per moltes altres raons: la gestió equitativa de la diversitat ha d'anar estretament lligada al compromís institucional i col·lectiu de superar les desigualtats socials.

10. Aquest era el resultat de l'estudi *Llengua i independència* que Albert Fabà i Joaquim Torres van presentar el mes de juny de 2014 en una sessió de la Societat Catalana de Sociolingüística.

La Constitució, però, no pot detallar el règim lingüístic. Caldrà preveure lleis específiques que el despleguin sectorialment, per a les quals potser caldrà comptar amb un consens parlamentari qualificat, com a part que són del marc estable de convivència que volem aconseguir.

I també serà important el marc institucional i organitzatiu de la futura política lingüística, que s'ha d'inscriure, com apuntàvem abans, en una política intercultural molt més àmplia. Caldria considerar, en aquest sentit, la creació d'algun organisme que fos el marc de concertació dels grans objectius entre els principals agents socials, com havia estat en els inicis el Consell Social de la Llengua Catalana.

En efecte, el Consell Social de la Llengua Catalana, que posteriorment va esdevenir un consell assessor, havia estat concebut, en el moment que va ser creat per mitjà del Decret 28/1991, de 18 de febrer, com un òrgan d'implicació i de concertació dels objectius i les mesures principals de política lingüística, i comptava amb representacions dels agents socials més rellevants –institucions públiques, organitzacions econòmiques i sindicals, món educatiu, entitats associatives, etc. La seva intervenció en el procés de planificació estratègica que donà lloc al Pla General de Normalització Lingüística (1993) permetia abordar polítiques conjuntes en els diferents àmbits territorials i sectorials, amb un compromís que s'havia d'actualitzar gradualment en cicles de programació i avaluació compartits.

La recuperació d'un sistema d'aquest tipus, àmpliament participatiu, permetria probablement avançar en la consolidació d'un model plurilingüe satisfactori per a una àmplia majoria de la societat.

Confiem que aquestes notes hi podran contribuir d'alguna manera.

Referències

- CALVET, Louis-Jean. *Linguistique et colonialisme*. Primera edició de 1974. Segona edició a París: Payot, 2002.
- CONSELL ASSESSOR PER A LA TRANSICIÓ NACIONAL. *Llibre blanc de la Transició Nacional de Catalunya: informes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2014.
- CORBEIL, Jean-Claude. "La política lingüística quebequesa: una fuga perpètua a tres veus", a Manuel Parés i Maicas & Gaëtan Tremblay (eds.), *Catalunya, Quebec: dues nacions, dos models culturals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1988.

- Declaració Universal dels Drets Lingüístics*. Barcelona, 1996. Accessible en línia: <http://www.linguistic-declaration.org/> [Consulta: 22-10-2014].
- DIVERSOS AUTORS. *Qüestions d'Estat. Reflexions per al país del futur*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Òmnium Cultural, 2014.
- MARÍ, Isidor. "Els usos lingüístics: tres consideracions sobre la delimitació conceptual, la consolidació i la modificabilitat". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 22, 2012.
- Els usos lingüístics de la població de Catalunya. Principals resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2013*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2014.
- PUJOLAR, Joan; GONZÁLEZ BALLETBÒ, Isaac, & MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger. *Les mudes lingüístiques dels joves catalans*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2010.
- QUEROL, Ernest, & STRUBELL, Miquel. *Llengua i reivindicacions nacionals a Catalunya. Evolució de les habilitats, dels usos i de la transmissió*. Barcelona: Editorial UOC, 2009.
- SENZ, Sílvia. "Imaginar el Estado: el debate sobre el estatus de las lenguas en la Cataluña independiente", a Klaus Zimmermann (ed.), *Prácticas y políticas lingüísticas. Nuevas variedades, normas, actitudes y perspectivas*. Madrid / Frankfurt: Iberoamericana / Vervuert, 2014.
- VAN PARIJS, Philippe. *Linguistic Justice for Europe and for the World*. Oxford / New York: Oxford University Press, 2011.
- XARXA CRUSCAT. *VII Informe sobre la situació de la llengua catalana (2013)*, Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana, 2014. URL: <http://demolingüística.cat/arxiu/web/informe/informe2013.pdf>. [Consulta: 22-10-2014]

RESUM

La definició del marc jurídic de les llengües en una futura Catalunya sobirana no és primordialment un exercici teòric o l'expressió d'una posició política en particular. La consecució d'un ordenament plurilingüe satisfactori per a Catalunya en un marc de sobirania ha de tenir en compte el procés polític i la legitimació social del futur règim lingüístic. La identificació majoritària de la societat amb el projecte polític de la sobirania depèn de factors lingüístics indistriables d'altres aspiracions col·lectives. En les etapes del procés (la situació de partida, l'accés a la sobirania, el procés constituent i el nou marc institucional i jurídic) hi ha factors que tenen una gran influència: la composició sociolingüística de la població, la gestió equitativa de la diversitat, la idea de ciutadania, l'enfocament universalista del plurilingüisme. És a partir d'aquests factors que cal prefigurar l'eventual oficialitat de les llengües i el seu marc institucional i jurídic. Les decisions sobre l'oficialitat de les llengües impliquen responsabilitats sociopolítiques que no poden ser obviades si es vol assegurar alhora la identificació majoritària amb l'objectiu de la sobirania i la plenitud del català i l'occità aranès com a llengües patrimonials de Catalunya.

Paraules clau: plurilingüisme; política lingüística; llengües oficials; accés a la sobirania; gestió de la diversitat.

RESUMEN

La definición del marco jurídico de las lenguas en una futura Cataluña soberana no es primordialmente un ejercicio teórico o la expresión de una posición política en particular. La consecución de un ordenamiento plurilingüe satisfactorio para Cataluña en un marco de soberanía debe tener en cuenta el proceso político y la legitimación social del futuro régimen lingüístico. La identificación mayoritaria de la sociedad con el proyecto político de la soberanía depende de factores lingüísticos inseparables de otras aspiraciones colectivas. En las etapas del proceso (la situación de partida, el acceso a la soberanía, el proceso constituyente y el nuevo marco institucional y jurídico) hay factores que tienen una gran influencia: la composición sociolingüística de la población, la gestión equitativa de la diversidad, la idea de ciudadanía, el enfoque universalista del plurilingüismo. Es a partir de estos factores que hay que prefigurar la eventual oficialidad de las lenguas y su marco institucional y jurídico. Las decisiones sobre la oficialidad de las lenguas implican responsabilidades sociopolíticas que no pueden ser obviadas si se quiere asegurar a la vez la identificación mayoritaria con el objetivo de la soberanía

y la plenitud del catalán y el occitano aranés como lenguas patrimoniales de Cataluña.

Palabras clave: plurilingüismo; política lingüística; lenguas oficiales; acceso a la soberanía; gestión de la diversidad.

ABSTRACT

The definition of the legal language framework in a hypothetical sovereign Catalonia is not primarily a theoretical exercise or the expression of a particular political position. In order to achieve a satisfactory arrangement for a multilingual Catalonia in a context of sovereignty, the political process and the social legitimation of this future linguistic regime should be taken into account. The identification of the majority of the society with the political project of sovereignty depends on linguistic factors which are inseparable from other collective aspirations. Along the different stages of the process (initial situation, access to sovereignty, constitutional process and the new institutional and legal framework), there is a number of factors that can have a great influence upon the process itself such as the sociolinguistic composition of the population, as the equitable management of diversity, as the idea of citizenship, and as a approach to multilingualism. It is from these factors that we must foresee the eventual official status of languages and its institutional and legal framework. Decisions on the official status which is attributed to languages involve socio-political responsibilities that cannot be overlooked if one aims to ensure both the identification of a majority with the aims pursued by sovereignty and the full recovery of Catalan and Aranese Occitan as heritage languages of Catalonia.

Keywords: plurilingualism; language policy; official languages; access to sovereignty; management of diversity.